

УДК 314.4:616.34:001.8(477-37)

Л.А. Чепелевська, О.М. Дзюба, Л.А. Карамзіна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ

ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», м. Київ, Україна

Мета – виявити особливості структури і динаміки смертності населення від хвороб органів травлення в регіонах України.

Методи: демографічної, медичної та математичної статистики, системний підхід.

Результати. Виявлено тенденції смертності населення України від хвороб органів травлення, зафіксовано зростання рівня смертності за 2000–2013 рр. в усіх регіонах України, серед міського і сільського населення, серед чоловіків і жінок. Найбільше виявлено негативні тенденції у східних областях.

Висновки. Негативні тенденції зі смертністю від хвороб органів травлення, особливо від фіброзу та цирозу печінки, алкогольної хвороби печінки, судинних хвороб кишок, потребують швидкого розроблення державних і регіональних заходів щодо поліпшення цієї ситуації.

Ключові слова: смертність, хвороби органів травлення, стать, тип поселення, регіон.

Вступ

На сучасному етапі розвитку відбуваються зміни в демографічних процесах в Україні, зростає смертність, знижується народжуваність, продовжує скорочуватися чисельність населення: у 1991–2013 рр. вона зменшилась з 51 млн до 45 млн осіб [1, 3]. Усе це потребує скрупульозного вивчення окремих складових медико-демографічної ситуації, зокрема, смертності населення, структури причин смерті населення.

Структура причин смерті населення протягом багатьох років має дуже сталу характеристику. Перші три місця стабільно належать хворобам системи кровообігу, новоутворенням і зовнішнім діям; четверте місце – хворобам органів дихання, а п'яте – хворобам органів травлення. Однак натеper вони помінялись місцями і хвороби органів травлення як причина смерті посідають четверте місце. Цьому, з одного боку, сприяє зниження рівня смертності від хвороб органів дихання, обумовлене успіхами в їх лікуванні, з іншого – стрімке зростання смертності від хвороб органів травлення [4, 5].

Мета роботи – виявити особливості структури й динаміки смертності населення від хвороб органів травлення в регіонах України.

Матеріали та методи

Дослідження проведено на підставі даних Державної служби статистики України про смертність від хвороб органів травлення, у регіонах,

за 1999–2013 рр. за статтю, типом поселення, окремими нозологічними формами в класі хвороб органів травлення (ф. 8р).

У роботі використано методи демографічної, медичної та математичної статистики, системний підхід.

Результати дослідження та їх обговорення

Зростання рівня смертності від хвороб органів травлення почалося з 1999 р., досягнуло максимуму в 2008 р. (рис. 1) і становило майже 2 рази. Потім цей коефіцієнт дещо знизився, однак він не досяг попереднього рівня і все ще залишається вищим у 1,5 разу, ніж на початку 2000-х років. Рівень смертності в 2013 р. порівняно з 1999 р. збільшився в 1,5 разу серед міського і серед сільського населення.

Смертність від хвороб органів травлення має значні статеві відмінності: серед чоловіків вона майже вдвічі вища, ніж серед жінок, як у містах, так і в селах (рис. 2).

Темпи змін рівня смертності чоловіків майже такі самі, як і в жінок, однак рівні смертності різні. Зокрема: смертність зростала до 2008 р. більш значними темпами – у чоловіків в 2,0 рази, у жінок – в 1,9 разу, а в 2009–2013 рр. темп зростання рівня смертності знизився до 1,5 разу як серед чоловіків, так і серед жінок, як у містах, так і в селах (рис. 3, 4).

Тривожним, за даними деяких досліджень [2], є те, що смертність серед молодих чоловіків зростає більш значними темпами і в 4 рази вища, ніж у країнах Європейського Союзу.

Водночас, за рівнем смертності від хвороб органів травлення в Україні спостерігаються значні регіональні відмінності. Рівень смертності зростає із заходу на схід (рис. 5). Максимальні рівні спостерігаються в східних регіонах, а також у південних областях, мінімальні – у західних. Звертає на себе увагу те, що різниця між регіонами з максимальними і мінімальними рівнями смертності сягає 3 разів.

Це співвідношення зберігається і серед чоловіків, і серед жінок (рис. 6).

В усіх регіонах смертність серед чоловіків більш ніж удвічі вища за смертність жінок, як у містах, так і в селах. Різниця між регіонами з максимальними та мінімальними рівнями сягає 3 разів серед міських жінок і 4 разів серед сільських жінок.

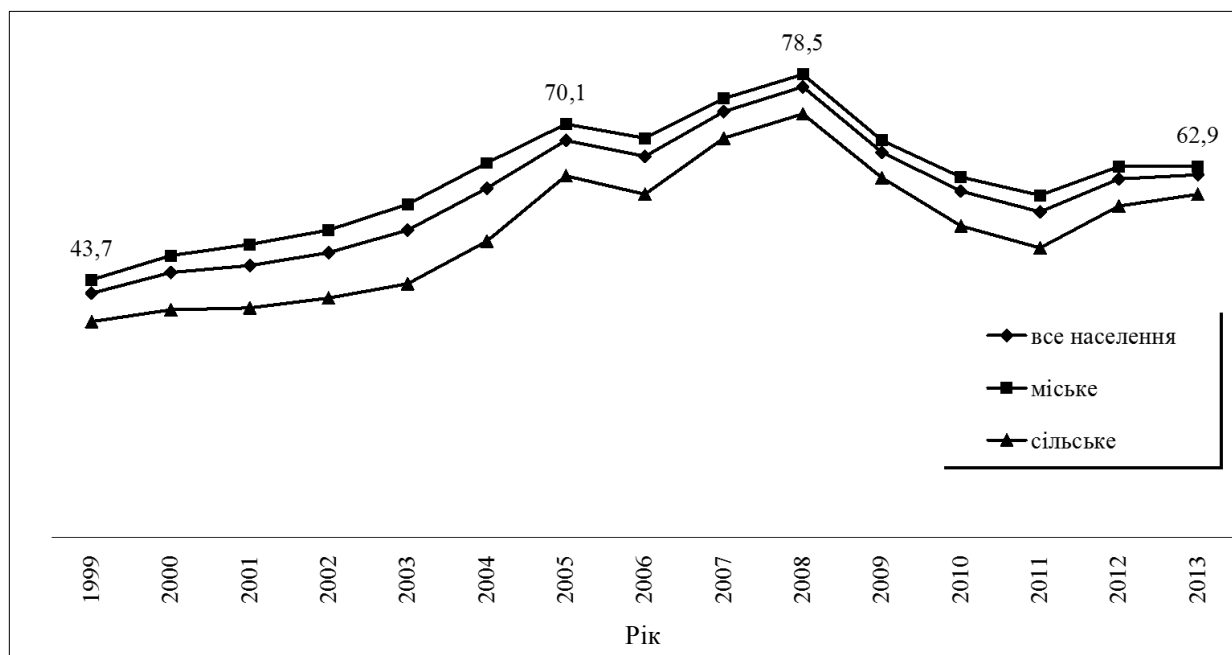

Рис. 1. Динаміка рівня смертності населення України від хвороб органів травлення (на 100 тис. населення)

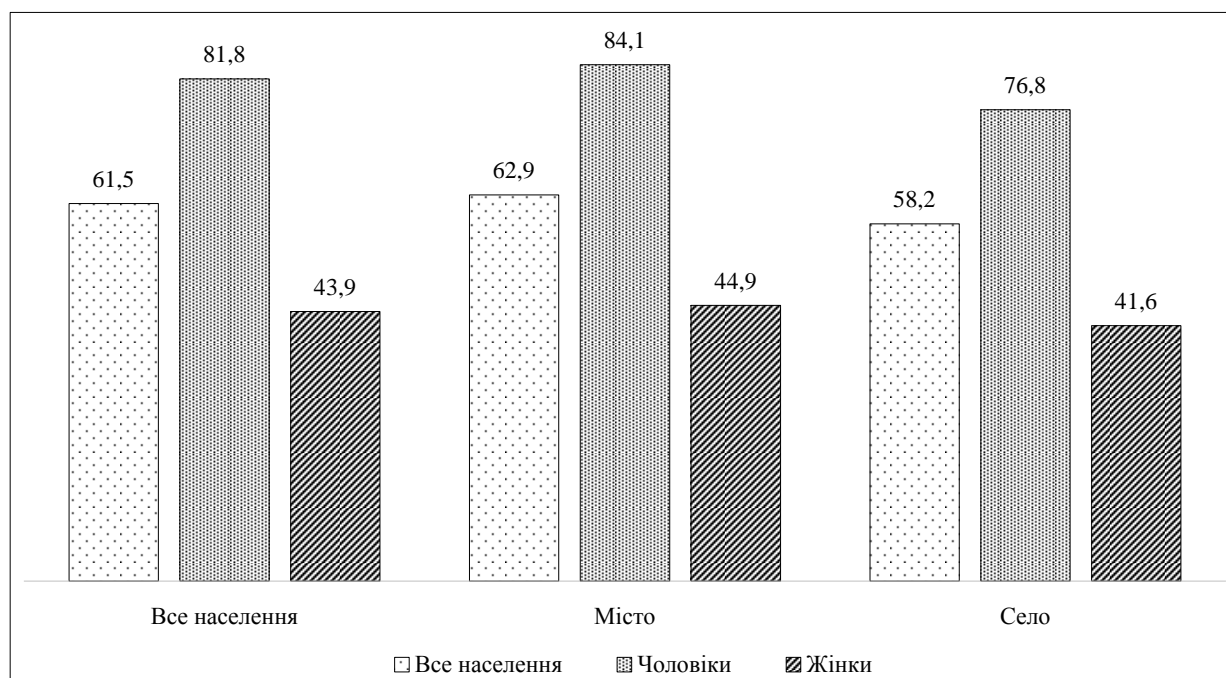

Рис. 2. Смертність населення від хвороб органів травлення за статтю у 2013 р. (на 100 тис. населення)

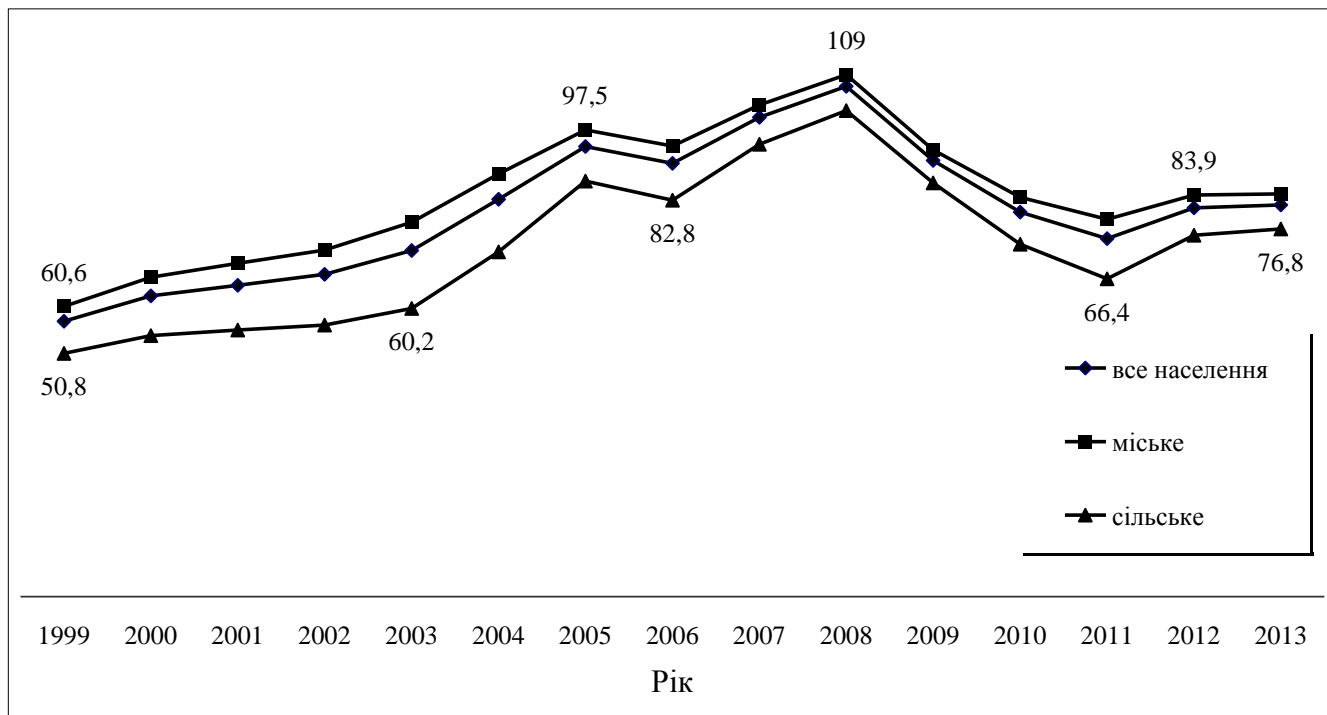

Рис. 3. Динаміка смертності чоловічого населення України від хвороб органів травлення (на 100 тис. населення)

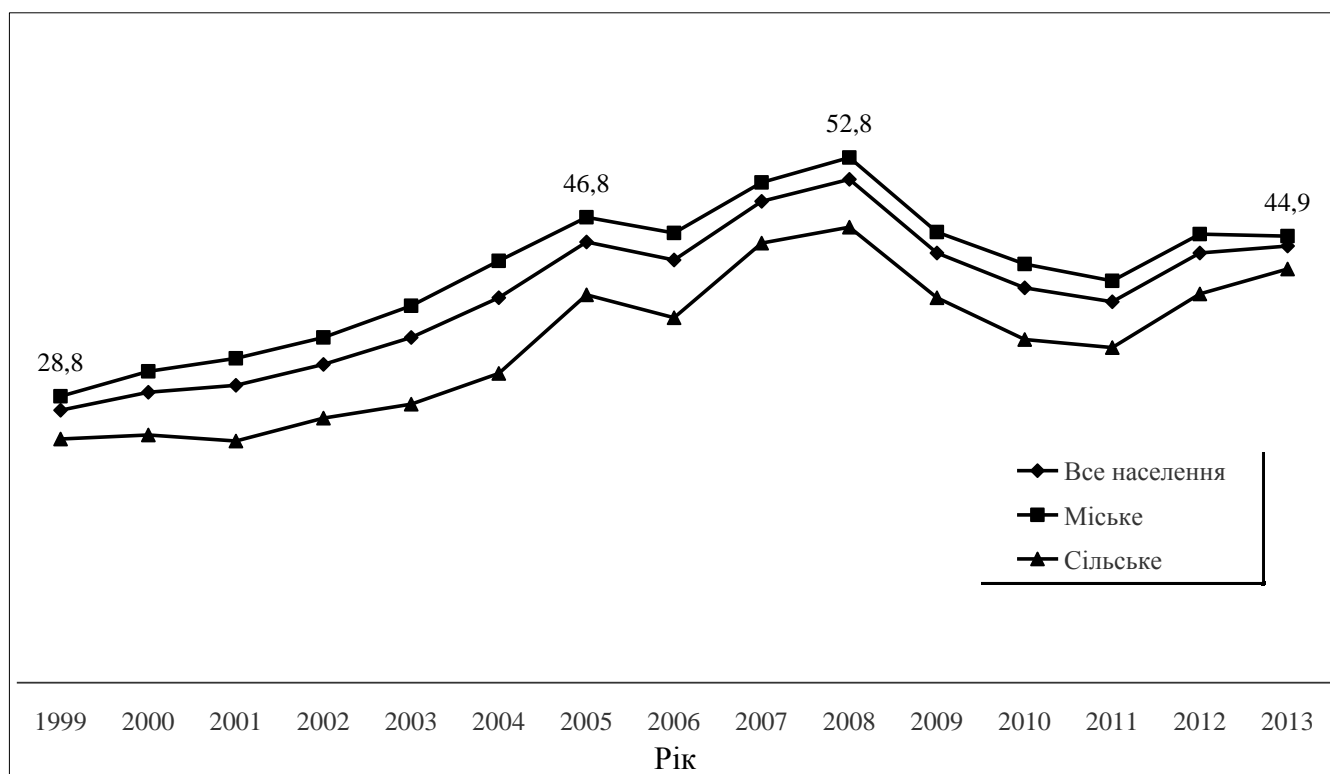

Рис. 4. Динаміка смертності жіночого населення України від хвороб органів травлення (на 100 тис. населення)

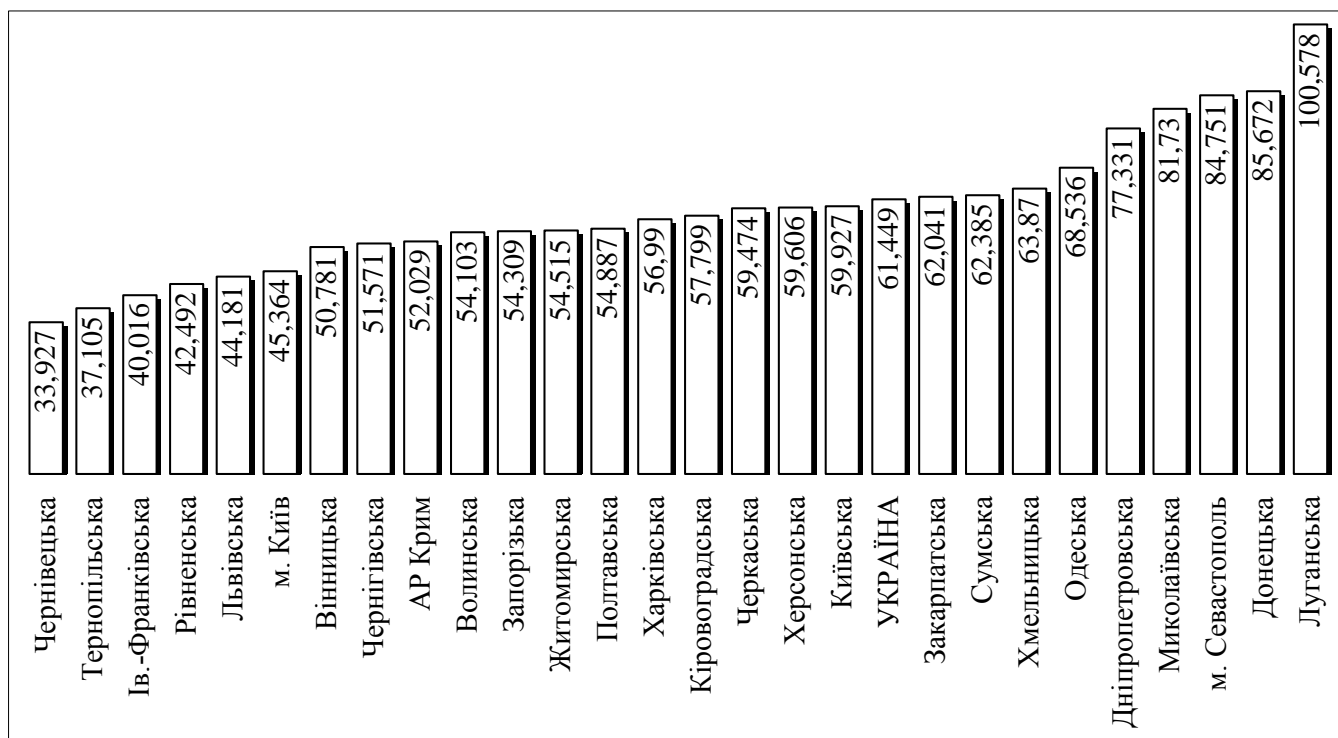

Рис. 5. Смертність населення України від хвороб органів травлення у 2013 р., регіональний аспект (на 100 тис. населення)

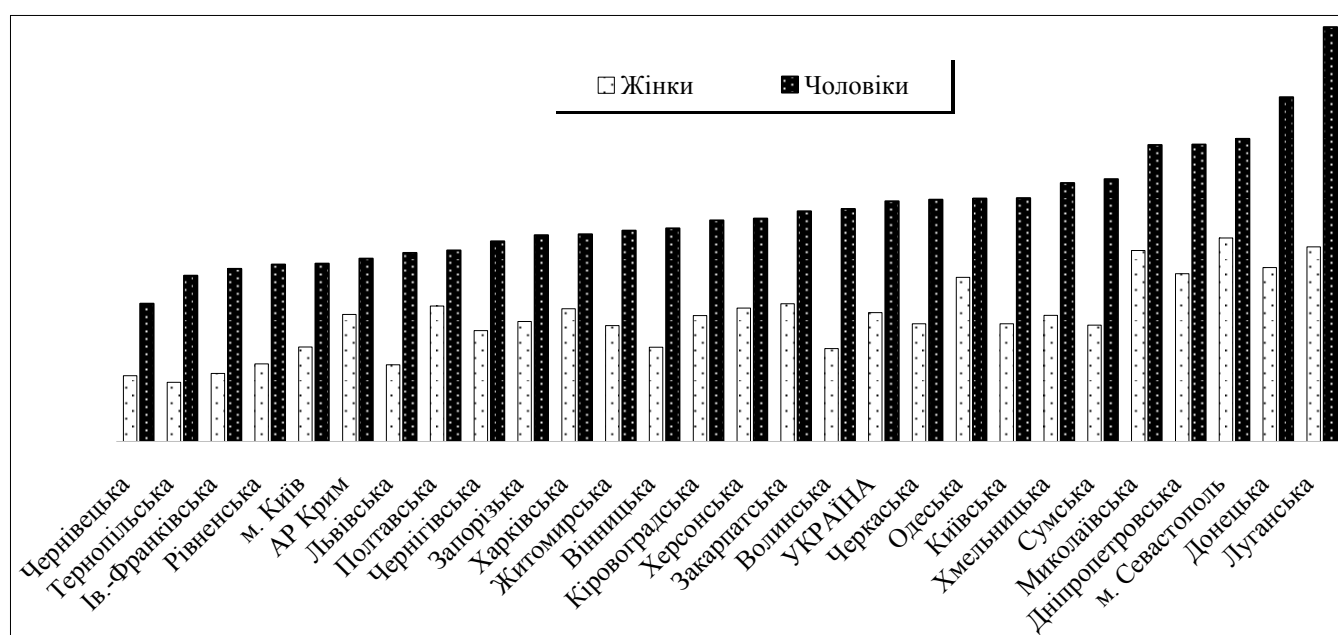

Рис. 6. Смертність населення України від хвороб органів травлення за статтю у 2013 р., регіональний аспект (на 100 тис. населення)

У структурі причин смерті за класом хвороб органів травлення найвищу питому вагу (85%) становлять 6 нозологій (рис. 7), а саме: фіброз і цироз печінки (50%), судинні хвороби кишок (11%), алкогольна хвороба печінки (10%), гострий

панкреатит (7%), виразка шлунка та виразка 12-палої кишки (7%). На решту патологій, що залишилися (17), припадає лише 15% рівня смертності від всього класу хвороб органів травлення.

Фіброз і цироз печінки за МКХ-10 включає склероз печінки, фіброз печінки зі склерозом, первинний та вторинний біліарний цироз.

Рівень смертності від фіброзу та цирозу печінки коливається від 44,1 випадку померлих на 100 тис. населення в Дніпропетровській та Одеській областях до 16,0 – у Запорізькій, 19,8 – у Закарпатській.

Смертність від фіброзу та цирозу печінки серед чоловіків удвічі вища за таку серед жінок, як у містах, так і в селах. Звертає на себе увагу високий рівень смертності серед сільських жінок і сільських чоловіків в Одеській області. Тут спостерігається найвищий рівень смертності жінок (53,4).

Смертність від судинних хвороб кишок (судинні хвороби кишок за МКХ-10 включають блискавичний ішемічний коліт, інфаркт кишок, ішемію тонкої кишки, ішемічний коліт та ін.) становить 11% у

структурі смертності від хвороб органів травлення. Найвищі її рівні спостерігаються в Полтавській, Луганській, Кіровоградській областях.

Смертність жінок від цієї патології вища за чоловічу на 25%, у містах – на 31%, у селах – на 23%. Максимальні рівні спостерігаються в Полтавській, Кіровоградській, Дніпропетровській областях. Смертність серед жінок від цієї патології вища за таку серед чоловіків.

Алкогольна хвороба печінки за МКХ-10 включає алкогольний гепатит, алкогольний фіброз і склероз печінки, алкогольний цироз печінки, алкогольну печінкову недостатність. Вона частіше є причиною смерті в Луганській, Миколаївській, Закарпатській областях, рідше – у західних областях. Різниця між регіонами з максимальним рівнем і мінімальним сягає 20 разів. Це – Луганська (22,0) і Тернопільська (0,1) області.

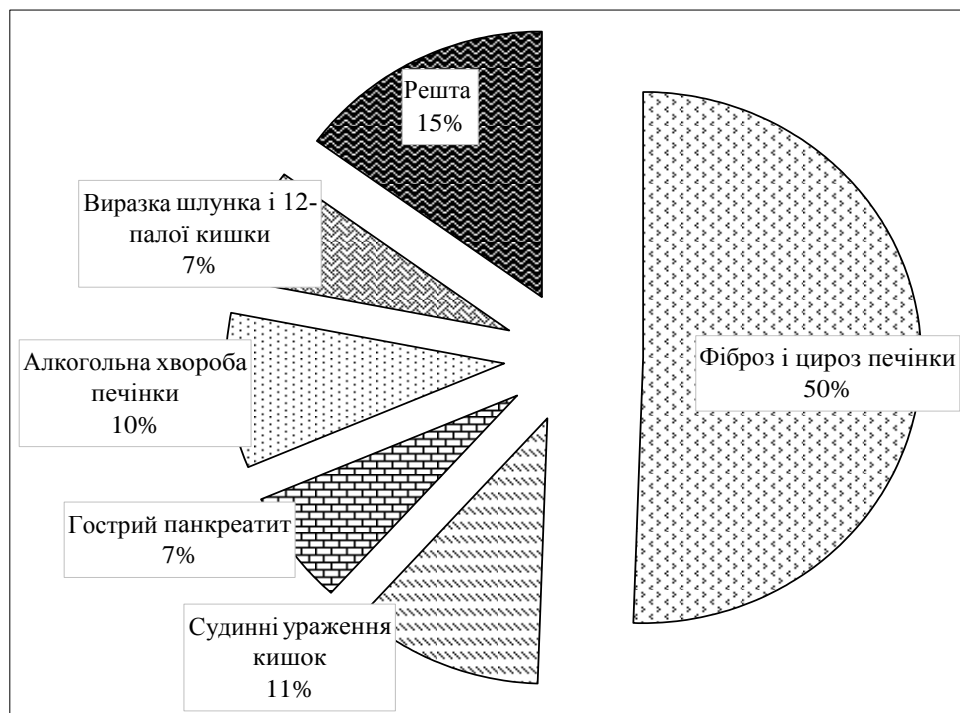

Рис. 7. Питома вага захворювань органів травлення в структурі причин смерті (2013 р.)

Рівень смертності серед чоловіків від цієї патології майже у 3 рази вищий, ніж серед жінок, особливо в Миколаївській, Закарпатській, Хмельницькій областях. Найнижчий він у західних областях.

Смертність серед сільського населення від алкогольної хвороби печінки на 35,8% вища, ніж серед міського, а серед сільських чоловіків – на 20%, ніж серед міських.

У Миколаївській області найвищі рівні смертності від алкогольної хвороби печінки

спостерігаються як серед чоловіків (24,4), так і серед жінок (11,9), особливо в сільській місцевості (відповідно 38,1 та 23,8).

Гострий панкреатит становить 7% у структурі причин смерті від хвороб органів травлення. Найвищий рівень смертності спостерігається в Закарпатській області, де він перевищує середньоукраїнський показник у 3 рази, а також у Волинській, Донецькій, Луганській і Тернопільській областях, найменший – у Чернівецькій, Полтавській, Черкаській областях.

Смертність серед чоловіків перевищує таку серед жінок у 2,6 разу, а в Закарпатській – у 2,7 разу, Волинській та Тернопільській – у 3,8 разу.

Смертність від виразки шлунка та від виразки 12-палої кишки найвища в Запорізькій, Донецькій, Харківській областях.

Проблема зі смертністю від хвороб органів травлення висвітлює інші більш глобальні проблеми. Це – стан екології в державі, необхідність боротьби за здорове повітря, чисту воду, незабруднені ґрунти; боротьба за здоровий спосіб життя, насамперед зі шкідливими звичками; раціональність харчування, підвищення контролю якості продуктів харчування, і врешті-решт – поліпшення системи охорони здоров'я через впровадження необхідних реформ, укріплення системи охорони здоров'я в проблемних за смертністю від хвороб органів травлення регіонах України.

Висновки

1. Протягом 2000–2013 рр. смертність населення України від хвороб органів травлення була на високому рівні, посідаючи четверту позицію в структурі причин смерті. Найвищі рівні смертності виявлено в східних і південних областях. Зафіксовано зростання рівня смертності серед чоловіків і жінок як у місті, так і на селі.

2. Серед окремих хвороб органів травлення в структурі причин смерті найвищу питому вагу

(71%) зайняли фіброз і цироз печінки, судинні хвороби кишок і алкогольна хвороба печінки. Серед регіонів України найвищий рівень смертності від фіброзу і цирозу печінки встановлено в Дніпропетровській, Донецькій та Одеській областях.

3. Традиційно найвищі рівні смертності від алкогольної хвороби печінки виявлено в Луганській, Миколаївській та Закарпатській областях, а серед сільських чоловіків – у Хмельницькій та Волинській областях.

4. Смертність від судинних хвороб кишок серед жінок була вищою, ніж серед чоловіків, особливо в Кіровоградській та Луганській областях.

5. Виявлені проблеми потребують державних та регіональних заходів щодо поліпшення ситуації зі смертністю від хвороб органів травлення в регіонах України.

Перспективи подальших досліджень

Потребують подальшого дослідження проблеми ресурсного забезпечення – фінансового, кадрового, інфраструктури системи охорони здоров'я, особливо у виявлених проблемних за рівнем смертності від хвороб органів травлення регіонах.

Література

1. Овдін О. Напрями державної політики щодо зниження смертності населення України / О. Овдін // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 4 (19). – С. 97–107.
2. Рынгач Н. А. Смертность от болезней органов пищеварения в Украине: что изменилось? / Н. А. Рынгач // Демоскоп. – 2013. – № 567–568, 16–29 сентября.
3. Чепелевська Л. А. Аналіз демографічної ситуації в Україні / Л. А. Чепелевська, О. П. Рудницький // Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2013 рік / за ред. О. С. Муся. – Київ, 2014. – С. 12–34.
4. Чепелевська Л. А. Особливості смертності населення України від окремих хвороб органів травлення / Л. А. Чепелевська, А. А. Крапівіна // Україна. Здоров'я нації. – 2013. – № 1 (25). – С. 54–58.
5. Чепелевська Л. А. Проблеми смертності населення України від хвороб органів травлення / Л. А. Чепелевська, Ю. Б. Яценко // III Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки в практику охорони здоров'я України», в рамках якого відбувся V Міжнародний медичний форум «Інновації в медицині – здоров'я нації»: тези доповідей, 14–16 жовтня 2014 р., м. Київ. – Київ, 2014. – С. 7.

Дата надходження рукопису до редакції: 29.10.2014 р.

Современные проблемы смертности населения Украины от болезней органов пищеварения

Л.А. Чепелевская, А.Н. Дзюба, Л.А. Карамзина

ГУ «Украинский институт стратегических исследований МЗ Украины», г. Киев, Украина

Цель – выявить особенности структуры и динамики смертности населения от болезней органов пищеварения в регионах Украины.

Методы: демографической, медицинской и математической статистики, системный подход.

Результаты. Выявлены тенденции смертности населения Украины от болезней органов пищеварения, зафиксирован рост смертности в 2000–2013 гг. во всех регионах Украины, среди городского и сельского населения, среди мужчин и женщин. Больше всего выявлены негативные тенденции в восточных областях.

Выводы. Негативные тенденции со смертностью особенно от фиброза и цирроза печени, алкогольной болезни печени, сосудистых болезней кишок требуют быстрой разработки государственных и региональных мероприятий по улучшению этой ситуации.

Ключевые слова: смертность, болезни органов пищеварения, пол, тип поселения, регион.

Modern problems of mortality of the population of Ukraine from diseases of the digestion system

L.A. Chepelevska, O.M. Dziuba, L.A. Karamzina

SI «Ukrainian Institute of Strategic Researches Ministry of Health of Ukraine», Kyiv, Ukraine

Purpose – to reveal features of structure and dynamics of mortality from diseases of the digestive system in the regions of Ukraine.

Methods: demographic, medical and mathematical statistics, system approach have been applied.

Results. The tendencies of mortality of Ukrainian population from diseases of digestive system have been revealed. In all regions of Ukraine increase of mortality rate for 2000-2013 among urban and rural population, men and women has been fixed. Negative tendencies in east areas are more observed.

Conclusions. Negative tendencies in mortality from diseases of digestive system, especially from fibrosis and cirrhosis of liver, alcoholic liver disease, vascular diseases of intestines, demand rapid development of state and regional measures on improvement of this situation.

Key words: mortality, digestive system diseases, gender, type of settlement, region.

Відомості про авторів

Чепелевська Людмила Андріївна – д.мед.н., проф., зав. відділу медико-демографічних досліджень ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», пров. Волго-Донський, 3, м. Київ, 02099, Україна.

Дзюба Олександр Миколайович – д.мед.н., проф., заступник директора з наукової роботи ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», пров. Волго-Донський, 3, м. Київ, 02099, Україна.

Карамзіна Людмила Антонівна – д.б.н., с.н.с. відділу медико-демографічних досліджень ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», пров. Волго-Донський, 3, м. Київ, 02099, Україна.